

Augsta Gudriba Grahmata

no Pasaules un Dabas.

Sarakstīta

no Šehrilles un Sunnaktē
Basnizkunga Stender.

Želgavā un Aisputē,
pēc Jekope Friedrike Ģinž,
1776.

VECAIS STENDERS

OLD STENDERS

*Gottardus
Friedericus
Stender.*

LATVIJAS BANKA
EIROSISTĒMA

Informācija pa tālruni 67022434. Information by phone +371 67022434.
info@bank.lv www.bank.lv

Nominālvērtība – 5 eiro, svars – 22.00 g, diametrs – 35.00 mm,
metāls – 925° sudrabs, kvalitāte – *proof*, monētas josta – ar uzrakstu.

Monētas dizainu izstrādājis Aigars Ozoliņš,
tās ģipša modeli veidojis Jānis Strupulis.

Monēta kalta *Koninklijke Nederlandse Munt* (Nīderlande).

Face value: 5 euro; weight: 22.00 g; diameter: 35.00 mm;
metal: silver of .925 fineness; quality: *proof*; edge: lettered.

The coin has been designed by Aigars Ozoliņš,
modelled by Jānis Strupulis
and struck by *Koninklijke Nederlandse Munt* (the Netherlands).

UNESCO svinamo dienu kalendārā 2014. gadam ietverta latviešu rakstnieka, valodnieka un domātāja Gotharda Frīdriha Stendera (1714–1796) 300. dzimšanas diena, tādējādi novērtējot viņa būtisko ieguldījumu kultūras, izglītības un zinātnes jomā, t.sk. starpkultūru dialogā.

G. F. Stenders (saukts par Veco Stenderu) ir 18. gs. Apgaismības laikmeta darbinieks. Viņš bija Kurzemes un Zemgales hercogistes Lašu pagasta (tagad Eglaines pagasts) mācītājmuižā dzimis vācietis, kurš studējis filozofiju un teoloģiju Jēnas Universitātē un Halles Universitātē un darbojies gan kā mācītājs, gan arī kā zinātnieks izgudrotājs (izgatavojis Dānijas karaļa galimam globusus, devis metodi ģeogrāfiskā garuma noteikšanai uz jūras, pat konstruējis primitīvu veļas mazgājamo mašīnu). 1765. gadā viņš atgriezās dzimtajā pusē un mūža pēdējos 30 gadus veltīja latviešu dzimtajauzu apgaismošanai un audzināšanai.

The UNESCO events calendar for 2014 includes, among others, the 300th anniversary of the Latvian writer, linguist and thinker Gotthard Friedrich Stender (1714–1796), thus celebrating his fundamental contribution in the area of culture, education and science, including inter-cultural dialogue.

G. F. Stender (nicknamed *Vecais Stenders*, Old Stenders) is an outstanding representative of the 18th century Enlightenment. He was a German born in the pastoral estate of Laši (now Eglaine), Duchy of Courland and Semigallia. He studied philosophy and theology at Universities of Jena and Halle and served both as a pastor and as an inventor (he made globes for the royal court of Denmark; provided a method for determining the geographical longitude at sea, and even constructed a primitive washing machine). In 1765, he returned to his native land and spent the last thirty years of his life to enlighten and educate the Latvian serfs.

Old Stenders is considered the founder of Latvian secular literature: he wrote fairy-tales, fables, short stories and popular songs; he compiled ABCs in Latvian and performed tasks essential for the formation of a cultural nation, writing a grammar of the Latvian language and putting together a Latvian–German and German–Latvian dictionary.

Old Stenders' most outstanding work is his "Book of High Wisdom on the World and Nature" (1774), in fact, the first peasant encyclopaedia in Europe.

Veco Stenderu uzskata par latviešu laicīgās literatūras dibinātāju – viņš sacerēja pasakas, fabulas, stāstus un ziņģes, veidoja latviešu ābece, radīja kultūrnācības izveidei būtiskus darbus – latviešu valodas gramatiku un latviešu–vācu un vācu–latviešu valodas vārdnīcu.

Izcilākais Vecā Stendera darbs ir "Augstas gudrības grāmata no pasaules un dabas" (1774) – faktiski pirmā zemniekiem domātā enciklopēdija Eiropā. Tajā skaidrotas dabas parādības, izklāstīti fizikas un astronomijas pamatprincipi, arī Zemes griešanās ap savu asi un ap Sauli, sniegtas pamatatziņas par meteoroloģijas, zooloģijas, botānikas, ķīmijas un ģeogrāfijas jautājumiem, rakstīts par kalniem un tuksnešiem, zemeštrīcēm un vulkāniem, jūrām un upēm.

Vecais Stenders varbūt nebija tik universāls Apgaismības laikmeta darbinieks kā Ž. Ž. Ruso, Voltērs, D. Didro, J. G. Herders, taču nepārvērtējams ir viņa devums latviešu tautas izaugsmei. Viņš mācīja latviešus domāt. G. F. Stenders bija pirmais, kas latviešu dzejā īpašu uzmanību veltīja dzimtajam novadam, pasakot: "Kurzeme, mīļa Dieva zemīte!". Apliecinot vienotību ar topošo latviešu tautu, viņš lika sava kapakmens uzrakstu Sunākstē (tagad Viesītes novadā) papildināt ar vārdu "Latvis".

Monētas aversa sižets ņemts no "Augstas gudrības grāmatas no pasaules un dabas" pirmizdevuma titullapas – mācītājs rāda zēnam, cik brīnumu pilna ir šī pasaule. Savukārt monētas reversā atspoguļota progresīvā ideja par pasaules uzbūvi – heliocentrisma koncepcija.

There, Old Stenders explains natural phenomena and the basic principles of physics and astronomy, including rotating of the Earth around its axis and around the Sun, and gives basic insights into issues related to meteorology, zoology, botany, chemistry and geography as well as tells his readers about mountains and deserts, earthquakes and volcanoes, seas and rivers.

Old Stenders may not have had the range of other figures of the Enlightenment like Jean-Jacques Rousseau, Voltaire, Denis Diderot, or Johann Gottfried Herder, yet his contribution to the evolution of Latvian nation is invaluable. He taught Latvians to think and was the first to offer praise to his native land in poetry. Confirming his unity with the emerging Latvian nation, he had his headstone in Sunākste (now Viesīte region) supplemented with the word "Latvis" – Latvian.

The obverse of the coin dedicated to Old Stenders has borrowed the theme from the title page of the first edition of the "Book of High Wisdom on the World and Nature": a pastor is showing a boy how full of wonders this world is. The reverse of the coin features the progressive idea of the world, the heliocentric concept of the universe.

